

УДК 37.091.3
ББК 74.202.5
М29

Мартінова С. В.

М29 Літературне читання. 3-й клас. I семестр (за підручником О. Я. Савченко) / С. В. Мартінова — Х. : Вид. група «Основа», 2017. — 159, [1] с. — (Серія «Початкова школа. Мій конспект»)

ISBN 978-617-00-3000-9.

Посібник містить орієнтовне календарно-тематичне планування та розробки компетентісно орієнтованих уроків літературного читання у 3-му класі (I семестр), складені відповідно до вимог оновленої навчальної програми (у редакції 2016 р.), Орієнтовних вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів 1–4-х класів (Наказ МОН від 19.08.2016 № 1009) за підручником О. Я. Савченко (К. : Видавничий дім «Освіта», 2014).

Зміст конспектів уроків дібраний з метою формування в учнів предметної, зокрема *читацької компетентності* (формування в учнів повноцінних навичок читання як базової у системі початкового навчання та слухання; ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики і жанрів; формування у дітей соціальних, морально-етичних, естетичних цінностей через зміст і художні образи літературних творів; формування у школярів умінь сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів з використанням літературознавчих понять, визначених програмою; розвиток мовлення учнів; формування вмінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого); розвиток творчої літературної діяльності школярів; формування у школярів прийомів самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок, довідковим матеріалом, умінь шукати, добирати інформацію для розв'язання навчально-пізнавальних завдань; виховання потреби в систематичному читанні як засобі пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку, естетичного задоволення) та *ключових компетентностей* (уміння вчитися; загальнокультурної; комунікативної; інформаційної; соціальної, здоров'язберезувальної, природознавчої).

Задля зручності використання всі розробки розміщено на окремих аркушах. Поля для записів дають змогу творчому вчителю, користуючись запропонованим у посібнику матеріалом, скласти власні плани-конспекти уроків курсу.

Для вчителів початкової школи.

УДК 37.091.3
ББК 74.202.5

ISBN 978-617-00-3000-9

© Мартінова С. В., 2016
© Корягін В. О., дизайн обкладинки, 2017
© ТОВ «Видавничка група «Основа», 2017

ЗМІСТ

Орієнтовне календарно-тематичне планування	4
Цікава книга природи	6
Уроки 1–2. Ліна Костенко. «Вже брами літа замикає осінь», «Шипшина важко віддає плоди»	6
Урок 3. Микола Сингаївський. «Осіньна гра»	13
Урок 4. Платон Воронько. «Важучі кетяги краси»	17
Урок 5. Василь Сухомлинський. «Соромно перед соловейком»	21
Уроки 7–8. Юрій Старостенко. «Осіньний господар». Олена Пчілка. «Діброва смутная»	25
Урок 9. Петро Осадчук. «Стежка»	33
Урок 10. Андрій Малишко. «Вихопивсь дощик поміж заграєв»	38
Урок 11. Михайло Григорів. Збірка «Зелена квітка тиші»	43
Від слова — до книги	48
Урок 14. Дмитро Білоус. «Кожну літеру ціни», «Дивне розмаїття». За Аллою Коваль. «Наша мова»	48
Урок 15. Нузет Умеров. «Диктант»	54
Урок 16. Ігор Січовик. «Мова». Олександра Савченко. «Привчайтеся працювати із словниками»	60
Урок 17. Олександра Савченко. «Чи любиш ти читати журнали?»	65
З чистого джерела народної творчості	71
Урок 20. Чарівні казки. «Кривенька качечка» (<i>українська народна казка</i>)	71
Урок 21. Народні пісні. «Два півники» (<i>українська дитяча пісенька</i>). «Грицю, Грицю» (<i>жартівлива народна пісня</i>). «Пісенька житнього віночка» (<i>українська народна пісня</i>)	76
Урок 22. Малі фольклорні форми: лічилки, народні дитячі ігри	81
Урок 23. Малі фольклорні форми: прислів'я, приказки	86
Урок 25. Малі фольклорні форми: загадки	89
Урок 26. Малі фольклорні форми: скоромовки	93
Урок 27. Легенди. «Бабине літо»	98
Літературні казки	102
Урок 29. Іван Франко. «Лисичка і Журавель»	102
Урок 31. Леся Українка. «Казка про Оха-чудодія»	106
Урок 32. Вадим Скомаровський. «Чому в морі вода солоня?»	111
Урок 33. Василь Симоненко. «Подорож у країну Навпаки»	117
Уроки 34–35. Оксана Іваненко. «Синичка» (<i>скорочено</i>). Анатолій Качан «Крихта хліба»	122
Урок 37. Леонід Шиян. «Пригоди Босмінки»	127
Уроки 38–39. Леся Воронина. «Пригоди голубого папути» (<i>скорочено</i>)	132
Уроки 40–41. Зірка Мензатюк. «Тисяча парасольок»	139
Уроки 43–44. Лариса Денисенко. «Як диварлики віднайшли у собі гідність»	145
Уроки 45–46. Галина Вдовиченко. «Найдовші вуса» (<i>уривок</i>)	152
Література та Інтернет-ресурси	159

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Усього годин за програмою — 119, з них:
 уроків позакласного читання — 17 год;
 тематичні контрольні роботи — 8 год;
 вивчення навчального матеріалу — 94 год.

№ з/п	Тема уроку	Дата
Цікава книга природи		
1–2	Ліна Костенко. «Вже брами літа замикає осінь», «Шипшина важко віддає плоди»	
3	Микола Сингаївський. «Осіньна гра»	
4	Платон Воронько. «Важучі кетяги краси»	
5	Василь Сухомлинський. «Соромно перед соловейком»	
6	Урок позакласного читання № 1	
7–8	Юрій Старостенко. «Осіній господар». Олена Пчілка. «Діброва смутная»	
9	Петро Осадчук. «Стежка»	
10	Андрій Малишко. «Вихопивсь дощик поміж заграв»	
11	Михайло Григорів. Збірка «Зелена квітка тиші»	
12	Урок позакласного читання № 2	
13	Контрольна робота № 1. Аудіювання (<i>письмово</i>). Підсумок за темою «Цікава книга природи»	
Від слова — до книги		
14	Дмитро Білоус. «Кожну літеру ціни», «Дивне розмаїття». За Аллою Коваль. «Наша мова»	
15	Нузет Умеров. «Диктант»	
16	Ігор Січовик. «Мова». Олександра Савченко. «Привчайтеся працювати із словниками»	
17	Олександра Савченко. «Чи любиш ти читати журнали?»	
18	Урок позакласного читання № 3	
19	Контрольна робота № 2. Навичка читання мовчки (<i>письмово</i>) Підсумок за темою «Від слова — до книги»	
З чистого джерела народної творчості		
20	Чарівні казки. «Кривенька качечка» (<i>українська народна казка</i>)	
21	Народні пісні. «Два півники» (<i>українська дитяча пісенька</i>). «Грицю, Грицю» (<i>жартівлива народна пісня</i>). «Пісенька житнього віночка» (<i>українська народна пісня</i>)	
22	Малі фольклорні форми: лічилки, народні дитячі ігри	
23	Малі фольклорні форми: прислів'я, приказки	
24	Урок позакласного читання № 4	
25	Малі фольклорні форми: загадки	
26	Малі фольклорні форми: скоромовки	
27	Легенди. «Бабине літо»	

№ з/п	Тема уроку	Дата
28	Контрольна робота № 3. Усний переказ прочитаного твору. Підсумок за темою «З чистого джерела народної творчості»	
Літературні казки		
29	Іван Франко. «Лисичка і Журавель»	
30	Урок позакласного читання № 5	
31	Леся Українка. «Казка про Оха-Чудодія»	
32	Вадим Скомаровський. «Чому в морі вода солоня?»	
33	Василь Симоненко. «Подорож у країну Навпаки»	
34–35	Оксана Іваненко. «Синичка» (<i>скорочено</i>). Анатолій Качан «Крихта хліба»	
36	Урок позакласного читання № 6	
37	Леонід Шиян. «Пригоди Босмінки»	
38–39	Леся Воронина. «Пригоди голубого папуги» (<i>уривок</i>)	
40–41	Зірка Мензатюк. «Тисяча парасольок»	
42	Урок позакласного читання № 7	
43–44	Лариса Денисенко. «Як диварлики віднайшли у собі гідність»	
45–46	Галина Вдовиченко. «Найдовші вуса» (<i>уривок</i>)	
47	Контрольна робота № 4. Навичка читання вголос (<i>усно</i>). Підсумок за темою «Літературні казки»	
48	Урок позакласного читання № 8	

Примітка. Перелік авторів, визначених у колі читання оновленої навчальної програми, має *рекомендований характер* і може бути змінений учителем. Програма також не містить чіткого розподілу годин на вивчення кожного розділу, тому подане календарно-тематичне планування є *орієнтовним*. Розробки уроків позакласного читання та матеріали до уроків корекції й оцінювання знань уміщено в окремих посібниках Видавничої групи «Основа».

Дата _____

Клас _____

ЦІКАВА КНИГА ПРИРОДИ

УРОКИ 1–2. ЛІНА КОСТЕНКО. «ВЖЕ БРАМИ ЛІТА ЗАМИКАЄ ОСІНЬ», «ШИПШИНА ВАЖКО ВІДДАЄ ПЛОДИ»

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Ліни Костенко, її поезіями; формувати уявлення про емоційний характер описаних у вірші картин: спокійний, тривожний; уміння визначати стан за словами в тексті; удосконалювати читацькі навички; розвивати образну уяву, мислення, зв'язне мовлення школярів; збагачувати лексичний запас; викликати інтерес до читання літературних творів, виховувати любов до художнього слова;
- **формування ключових компетентностей:**
  - уміння вчитися:** формувати здатність сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати і виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати;
  - комунікативної:** удосконалювати володіння позитивними навичками спілкування, уміння налагоджувати взаємодію під час роботи в парі, групі, будуючи відповідним чином свої висловлювання;
  - інформаційної:** розвивати вміння здобувати з підручника необхідну інформацію.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Основні терміни і поняття: настрій у вірші, звукопис.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, природознавство, мистецтво.

Обладнання: книжки різних років видання з творами Ліни Костенко; ілюстрації осінньої природи (із зображенням шипшини і без неї); портрет Ліни Костенко; аудіо-записи «Жовтень. Осіння пісня» і «Листопад. На трійці» з фортепіанного альбому П. І. Чайковського «Пори року»; канцелярське приладдя для роботи над створенням мультфільму.

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Дзень-дзелень, дзень-дзелень!
Починаймо новий день.
Налаштуйтеся, посміхніться,
До сусіда поверніться —
Його щиро привітайте
І урок розпочинайте.

2. Артикуляційні вправи

1) Вправи «Жабка і слоненятко».

— Кожну частину вправи виконуйте по 5 разів, щоб краще працювали ваші губки.

Тягнем губки аж до вушок,
Як веселі скрекотушки.
Можемо, як слоненята,
Губки хоботом тримати.

2) Робота над чистомовкою.

Ра-ра-ра, ра-ра-ра — почалася наша гра.
Рі-рі-рі, рі-рі-рі — що ти бачиш угорі?
Рю-рю-рю, рю-рю-рю — бачу ясну зорю.
Ря-ря-ря, ря-ря-ря — небо синє, як моря.

Ри-ри-ри, ри-ри-ри — в небі в'ються прапори.
 Рі-рі-рі, рі-рі-рі — що ти бачиш у дворі?
 Ре-ре-ре, ре-ре-ре — дощ як із відра пере.
 Ро-ро-ро, ро-ро-ро — підставляй скоріш відро!
 Ра-ра-ра, ра-ра-ра — і ховатися пора!
 Ру-ру-ру, ру-ру-ру — полюбили ви цю гру?

3) Робота над скоромовкою.

Надворі погода розмокропогодилася.

— Що вас здивувало? Що означає слово *розмокропогодилася*?

3. Розвиток читацьких умінь і навичок

1) Вправа «Пірамідки»

— Прочитайте записані на дошці слова, тримаючись поглядом за зірочки.

ШИП * ПИНА	БРА * МА
ВАЖ * КО	ЦВІР * КУН
ВІД * ДАС	СЕР * ПЕНЬ
ЛЮ * ДЯМ	ВНО * ЧІ
ПЛО * ДИ	КЛЮ * ЧІ

КРИ * ЧИТЬ
ЯГІ * ДКУ
ОБ * ЛИШ
ПТА * ШИНА
ПРО * СИЛА

2) Вправа «Нумо, прочитай!».

— Складіть слова, переставивши букви.

Штапка (*пташка*), куцвірни (*цвіркун*), мочедан (*чемодан*), сіонь (*осінь*), дилюна (*людина*), гідяка (*ягідка*), пілоперечки (*перепілочка*), шишишна (*шипшина*).

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Дотекстова діяльність та підготовка учнів до сприймання змісту тексту

1) Робота над загадками.

- У садках, гаях блукає,
Жовті шати одягає,
Золотисту стелить постіль —
Жде сестрицю білу в гості. (*Осінь*)
- Кущик весь із колючок,
Колеться, мов їжачок.
Швидше ягоди збирай —
Буде взимку добрий чай. (*Шипшина*)

— Читатимемо сьогодні про... (*осінь та шипшину*).

2) Робота в командах. Вправа «Асоціативний куц».

3) Повідомлення теми й мети уроку.

— Отже, ви пригадали ознаки осені та відомості про шипшину, розповіли про її користь у природі. А далі на уроці прочитаємо, як описує настання осені, її ознаки українська поетеса Ліна Василівна Костенко, якими художніми засобами передає переживання й емоції.

4) Відомості про життєвий і творчий шлях Ліни Костенко.

Повідомлення юних біографів.

У ч н і (по черзі):

— Народилася Ліна Василівна Костенко 19 березня 1930 року на Київщині в учительській сім'ї. Родина поетеси була дуже обдарованою. Дід Михайло будував і розмальовував церкви. Батько Ліни знав дванадцять мов, працював у школі.

— Під час Другої світової війни поетеса почала писати свої твори, але не на папері, а на мокрій стіні окопа, де ховалася від ворожого обстрілу. У шістнадцять років Ліна Костенко вперше надрукувала свої вірші в газеті. Після школи вчилася в Київському педагогічному інституті, а потім вступила до Московського літературного інституту.

— Нині твори Ліни Костенко друкуються у Канаді, Австралії, Німеччині.

За свою творчу діяльність поетеса має численну кількість усіляких нагород. Але від звання Героя України відмовилася. 2015 року мала планета Сонячної системи 290127 отримала назву Лінакостенко.

Зараз поетеса Ліна Костенко живе і працює в Києві.

5) Вправа «Передбачення». Віртуальна прогулянка «Осінній сад за вікном».

- Підійдіть до вікна й помилуйтеся пейзажем. Яким виглядає осінній сад?
- Які кольори ви побачили в саду?
- Що вам здалося окрасою саду? Чому?
- Яких мешканців упізнали?
- Який у вас тепер настрій?
- Як ви вважаєте, який настрій передала Ліна Костенко у вірші про шипшину?

2. Первинне сприймання змісту тексту учнями

Виразне читання вчителем вірша Ліни Костенко «Вже брами літа замикає осінь» напам'ять.

3. Перевірка первинного сприймання змісту твору

1) Перевірка емоційного сприймання змісту.

- Чи такою ви уявляли осінь до читання вірша? Розкажіть, що не спіло.
- Що здивувало вас у вірші?
- Що сподобалося?
- Який настрій викликав у вас цей вірш? Поясніть, чому.

2) Словникова робота. Вправа «Довідкове бюро».

- Чи було щось незрозуміле?
- Поясніть значення слів.

Брама — ...

Серп — ...

Пакував — ...

— Знайдіть у тексті вірша (с. 9) синонімічні пари. (*Задощило* — *захлюпало*, *поділось* — *подалось*)

- Прочитайте речення, у якому є звертання. До кого воно?
- Як звертання позначене на письмі?
- З якою інтонацією слід читати це речення? Чому?

- Як авторка позначила це на письмі?
- Які ще за інтонацією є речення в тексті вірша? Прочитайте.

4. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту

1) Читання вірша учнями (с. 9).

Вправа «Дощик»

- «Накрапає дощ» (учні читають тихо);
- «Дощ пускається сильніше» (читають голосніше);
- «Злива» (читають голосно);
- «Дощ слабшає» (читають тихіше);
- «Дощ припинився» (читання припиняється).

Фізкультхвилинка

Станьмо, діти, чітко в ряд,
Вирушаємо у сад.
Тут ми руки вгору піднімали,
Груші, яблука збирали.
Назбирали їх багато,
Є чим взимку ласувати.
Ширше діти, треба стати,
Будем дрова ми рубати.
Раз — підняти руки вгору,
Два змахнули всі додолу,
І рубаємо завзято —
Хай тепло приходить в хату.
Руки на пояс ставимо всі —
Будем стрибати, мов горобці:
Скік вперед і скік назад,
Крильця вниз всі опустили
І на місці походили.

2) Аналіз вірша з елементами вибіркового читання.

- Які картини постають у вашій уяві, коли ви читаете вірш?
- Як ви розумієте вислови: *серпень випустив серп; осінь... погубила у небі журавлині ключі?*

- Який настрій викликають ці рядки?
- У якому темпі та з якою силою голосу краще їх прочитати?
- Які звуки у виділених словах підсилюють осінній настрій твору?
- Який художній засіб застосовує поетеса, описуючи наближення осені?

Прочитайте слова, що містять ці звуки.

- Яким є, на вашу думку, ставлення поетеси до настання осені?
- Чи любить вона цю пору року? З яких рядків це видно?

3) Вправа «Хто пригадує кінець — той великий молодець».

— Упізнайте початок слів із вірша «Вже брами літа замикає осінь».
Задощи...ло, захлю...пало, цвір...куни, перепі...лочки, припи...нили,
чорно...гуз, покло...нівся, чемо...дан, поді...лось, пода...лось, зами...кала,
погу...била, вно...чі, журав...лині, клю...чі.

4) Вправа «Знайди секрет».

- Відновіть рядки вірша, виявивши й видаливши «зайві» літери.

ЯЗаямдомяциямломя. МЗаямхлюмяпаямломя.

ЯСерямпемяньмя яввимяпусямтивмя ямсерпмяя.

МЦвірямкумянимя мям ямпеямремяпмялочямкмям

ямпрямпямянямлямям ямконмяцертям.

- Про який концерт цвіркунів та перепілок говорить у вірші Ліна Костенко?

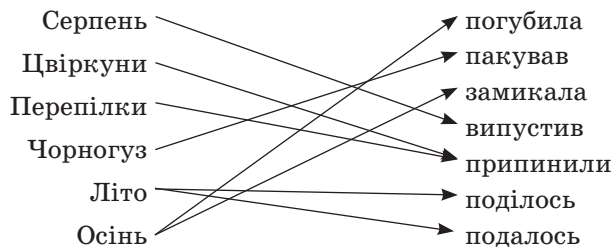

5) **Вибіркове читання. Вправа «Вірш під мікроскопом».**

- Які тварини згадує авторка у вірші? Зачитайте ці рядки.
- Що ви знаєте про цих тварин?
- Виберіть і прочитайте питальне речення. До кого воно звернене?
- Прочитайте окличні речення. Які вони за метою висловлювання?
- Які звуки найбільш повторювані, на вашу думку, у вірші? Прочитайте слова з ними.
- Прочитайте вірш іще раз, передаючи його звукопис.

6) **Вправа «Поєднай!».**

- Якими «людськими» діями поетеса наділила персонажів свого вірша? Поєднайте стрілочками.

7) **Робота в групах. Вправа «Рукавичка».**

- Складіть по три «товстих» і три «тонких» запитання. Запитайте команду-сусідку. Вона має право запитувати лише тоді, якщо відповіла правильно. Гра триває, поки не закінчатся питання.

8) **Виразне читання вірша учнями.**

- Чи вдалося вам прочитати вірш так, як це показав учитель? Чому? Що необхідно змінити?

Самооцінювання, взаємооцінювання, оцінювання вчителем.

5. Первинне сприймання змісту тексту учнями

Виразне читання вчителем вірша Ліни Костенко «Шипшина важко віддає плоди».

6. Перевірка первинного сприймання змісту твору

1) **Перевірка емоційного сприймання змісту.**

- Чи такою ви уявляли шипшину до читання вірша? Розкажіть, що не збіглося.
- Що здивувало вас у вірші?
- Що сподобалося?
- Який настрій викликав у вас цей вірш? Поясніть, чому.

2) **Словникова робота.**

- Чи було щось незрозуміле?

а) Тлумачення слів.

Хапати — енергійно брати.

Облиш — не чіпай.

б) Добирання синонімів.

- Як ви зрозуміли слова *шипшина важко віддає плоди*? Поясніть, добираючи синоніми.

7. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту

1) **Мовчазне читання вірша учнями (с. 9).**

- Які рядки вірша вас найбільше схвилювали?

2) Аналіз вірша з елементами вибіркового читання.

— Чи можна назвати настрій вірша тривожним? Обґрунтуйте свою відповідь.

— Який художній засіб застосовує поетеса, описуючи зустріч шипшини з людиною? Прочитайте слова, що містять ці звуки.

— Як шипшина захищається від людей? Прочитайте і поясніть, як ви зрозуміли поетесу.

— У яких рядках вірша найбільше відчувається тривога?

— Чому шипшина не хоче віддавати людині всі свої плоди? Доведіть це словами авторки.

— Чи погоджуєтеся ви з думкою авторки, що природа не лише для користі, але й для краси? У яких рядках про це сказано? Зачитайте.

3) Читання в парах. Вправа «Вовк та Заєць».

4) Вибіркове читання.

— Виберіть і прочитайте спонукальне речення. Кому воно належить? До кого воно звернене?

— Прочитайте окличні речення. Які вони за метою висловлювання?

— У якому реченні є протиставлення?

— Виберіть і прочитайте речення, у якому є звертання. До кого воно?

— Якими діями, властивими людині, Ліна Костенко наділяє шипшину? Прочитайте.

5) Робота в групах. Гра «Рукавичка».

— Складіть по три «товстих» і три «тонких» запитання. Запитайте команду-сусідку. Вона має право запитувати лише тоді, якщо відповіла правильно. Гра триває, поки не закінчатся питання.

6) Виразне читання вірша учнями.

— Чи вдалося вам прочитати вірш так, як це показав учитель? Чому? Що необхідно змінити?

Самооцінювання, взаємооцінювання, оцінювання вчителем.

8. Творче завдання. Робота в групах «Створіть мультфільм під музику»

1) Повідомлення юних меломанів про П. І. Чайковського та його цикл «Пори року».

— Петро Ілліч Чайковський — видатний російський композитор, диригент і педагог українського походження. Походив з українського роду Чайок. Прадід композитора, Федір Опанасович Чайка, походив з-під Кременчука.

— «Пори року» — цикл фортепіанних п'єс Петра Ілліча Чайковського, написаний у грудні 1875 — листопаді 1876 року. Цикл містить 12 п'єс відповідно до кількості місяців, кожна з яких має свою окрему назву.

2) Інструктаж до роботи.

— Мультфільм має складатися з кадрів-ілюстрацій до віршів Ліни Костенко «Вже брами літа замикає осінь» і «Шипшина важко віддає плоди». На цю роботу відводиться стільки часу, скільки звучатимуть п'єси «Жовтень. Осіння пісня» і «Листопад. На трійці» з фортепіанного альбому П. І. Чайковського «Пори року» (близько 8 хв). Швидко об'єднуєтесь у команди, обираєте вірш, перечитуєте його і розподіляєте між собою рядки поезії для ілюстрування.

3) Створення кадрів-ілюстрацій.

4) Обговорення результатів роботи.

— Розташуйтеся перед класом у такому порядку, щоб учні могли відстежити за кадрами вашого мультфільму послідовність подій, описаних у вірші

Ліною Костенко. (Самооцінювання. Враження учнів-глядачів про результат роботи команди.)

— Чому ви обрали саме цей вірш для створення мультфільму? Обґрунтуйте.

— Який кадр свого мультфільму вважаєте найкращим? Які рядки вірша він ілюструє? Доведіть.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексивний аналіз змісту прочитаного

Інтерактивний прийом «Незакінчене речення»

- На уроці ми ознайомилися з творами української поетеси...
- Найбільше мене вразив...
- У вірші використано художній прийом...
- Наступними рядками вірша передано відчуття...

Вона кричить: — Людино, підожди!

смуток

О, підожди, людино, будь ласкава,

→ тривожність

не всі, не всі, хоч ягідку облиш!

злість

- Вірш Ліни Костенко «Шипшина важко віддає плоди» навчає нас...
- Ознаки осені поетеса описує у вірші...
- Про закінчення збору врожаю авторка сказала...
- Цвіркуни й перепілки припинили концерт, бо...
- Осінь замикає брами літа...

2. Хвилинка-цікавинка. Легенда про шипшину від юного літературознавця

Колись усі квіти шипшини були білі.

Та ось одного разу рано-вранці, коли природа прокидається від сну, Афродіта (*давньогрецька богиня вроди й любові*), гуляючи в саду, побачила квітку дивовижної краси. Це була шипшина. Ніжні пахощі квіток поширювалися на значну віддаль. Богиня нахилилася над кущем, щоб понюхати диво-квітку і, захоплена їх витонченою красою, хотіла нарвати букет, та лише сильно поколола пальці. Білі пелюстки квіток зросилися кров'ю богині, і з того часу вони зберігають цей божественний колір.

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

- Навчіться виразно читати вірші (с. 9) або вивчіть його напам'ять;
- пригадайте зміст поезій і намалуйте (*за вибором*) осінній сад із шипшиною або без неї.

УРОК 3. МИКОЛА СИНГАЇВСЬКИЙ. «ОСІННЯ ГРА»

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом М. Сингаївського, його поезією; удосконалювати навички виразного читання, умілого використання інтонацій у мовленні; учити голосом, інтонацією передавати настрій; розвивати зв'язне мовлення школярів, творчу уяву, спостережливість; збагачувати лексичний запас; виховувати увагу до звучання слова, любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:**
  - уміння вчитися: формувати здатність сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати і виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати;
  - комунікативної: удосконалювати володіння позитивними навичками спілкування;
  - інформаційної: розвивати вміння здобувати з підручника необхідну інформацію;
  - соціальної: формувати здатність працювати в парі, з усіма в колективі;
  - загальнокультурної: сприяти дотриманню норм мовленнєвої культури, правил поведінки на уроці;
  - інформаційної: удосконалювати вміння здобувати необхідну інформацію з різних джерел.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Міжпредметні зв'язки: природознавство, українська мова.

Обладнання: збірки дитячих творів Миколи Сингаївського; портрет письменника; предметні та сюжетні картини із зображенням білки; аудіозапис Третього концерту «Осінь» із циклу «Пори року» Антоніо Вівальді; репродукція картини «Золота осінь» Василя Полєнова.

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Закінчилася перерва,
Пролунав чаклун-дзвінок.
А тепер усі швиденько
Налаштуйтеся на урок.

2. Перевірка домашнього завдання

— Покажіть намальовані вами ілюстрації до вірша Ліни Костенко «Шипшина важко віддає плоди». Чому ви вирішили малювати сад із шипшиною (без шипшини)?

— Прорекламуйте вірш напам'ять (або прочитайте виразно).

3. Артикуляційні вправи

1) Робота над чистомовками.

- Лі-лі-лі — відлетіли журавлі,
Ли-ли-ли — дні осінні прийшли,
Ло-ло-ло — все дощами залило,
Ни-ни-ни — стало сумно восени.
- Ло-ло-ло — дощем землю залило.
Ва-ва-ва — холодний вітер завива.
Но-но-но — гілка стукає в вікно.
Ці-ці-ці — сидять у стрісі горобці.

2) Робота над скоромовками.

Лис малий і більший лис
По гриби ходили в ліс.
Заздрить білка в лісі лису —
Лис лисички ніс із лісу.

Л. Кулиш-Зіньків

У діброві — дуби, під дубами — гриби,
Трава — між грибами, хмарки — над дубами.

4. Розвиток читацьких умінь і навичок

Гра «Плутанка»

— Зберіть і прочитайте речення.

ліБки. ниВо зумроні, лрухиви і дкішви. куСпілються між боюсо за мопо-
догою скупи і нихпев хівру тахвос. реШсть на стіхво жемо гасядоти жинидов
до 3 см, муто він тьездася наспухтим.

(Білки. Вони розумні, рухливі і швидкі. Спілкуються між собою за допо-
могою писку і певних рухів хвоста. Шерсть на хвості може досягати довжини
до 3 см, тому він здається пухнастим.)

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Дотекстова діяльність та підготовка учнів до сприймання змісту тексту

1) Актуалізація опорних фонових знань.

а) Бесіда за змістом картини «Золота осінь» В. Поленова на фоні музики

А. Вівальді.

- Що художник зобразив на передньому плані?
- Що — далі?
- Який настрій у цієї картини?
- З чого видно, що художникові подобається осінь?
- Чому полотно назване «Золота осінь», як ви вважаєте?
- Які зміни відбуваються в живій природі восени?
- Як готуються до зими тварини?

б) Робота над загадками.

- Довгий хвіст, короткі вуха.
А яка вона стрибуха!
По деревах стриб та стриб —
Ви догнать її могли б?
Ось затрималася трішки,
Понесла в зубах горішки
Й заховала у дуплі —
Там запаси немалі.
Працьовита, наче бджілка,
І дбайлива дуже... (білка).
Дмитро Солодкий

- Червонясту шубку має,
По гілках вона стрибає.
Хоч мала вона на зріст,
Та великий має хвіст.
Як намисто оченята...
Хто це? Спробуй відгадати! (Білка)

2) Повідомлення теми та мети уроку.

— Отже, з усього сказаного ви вже здогадалися, що йтиметься про білочку та її турботи восени. А крім того, ви дізнаєтеся, як білка розважається. І про це ми сьогодні дізнаємося з оповідання Миколи Сингаївського «Осіньна гра».

3) Ознайомлення із життєвим і творчим шляхом Миколи Сингаївського.

Повідомлення юних біографів

Учні (по черзі):

— Письменник Микола Федорович Сингаївський народився 1936 року у селі на Житомирщині. Чудова природа, серед якої минуло його дитинство, відображена у віршах, які автор видав у першій збірці «Жива криничка», коли йому виповнилось 22 роки. Схвальним словом про неї відгукнувся Михайло Панасович Стельмах. Відтоді прийшло до читача понад сорок книжок — поетичних і прозових, з них — половина для дітей.

— Для дітей Микола Федорович видав друком збірки «Метелик у портфелі», «Босоногий дощ», «Журавлине літо», «Перепілка щастя носить». Йому належать слова відомої пісні «Чорнобривці».

2. Первинне сприймання змісту тексту учнями

Виразне читання тексту оповідання «Осіння гра» підготовленими учнями (с. 10–11).

3. Перевірка первинного сприймання змісту твору

1) Перевірка емоційного сприймання змісту.

— Чи сподобалося вам оповідання Миколи Сингаївського? Чим саме?

— Що здивувало в цьому тексті?

— Що вам видалося незрозумілим?

2) Словникова робота. Вправа «Тлумачний словничок».

— Доберіть близькі за значенням слова до поданих.

Клопіт — ... (турботи);

відлига — ... (потепління, танення);

безжурно — ... (безтурботно);

граються — ... (бавляться, розважаються).

— Прочитайте пірамідки слів, «не ковзаючи» очима по рядку.

білка	гілка
зни зу	зве рху
від лига	втя миш
кло поти	хо ванки
зимі вля	заві рюха
стоми ться	проща еться
замо розки	розва жається

— Знайдіть у пірамідках пари слів, протилежних за значенням.

Фізкультхвилинка

Забавлялись білченята,

(Підводяться, руки піднімають угору.)

Виглядали маму й тата.

(Руки на поясі, повертаються праворуч-ліворуч.)

Ось так — лапку до лапки.

(Плескають у долоні.)

Ось так — шапку до шапки.

(Руки піднімають до голови.)

Ось так спинки розпрямили.

(Випрямляють спинки.)

Ось так хвостиком потрусили.

(Імітують рухи.)

Так-так-так! Так-так-так!

(Стрибають на місці.)

4. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту

1) Самостійне читання учнями. Вправа «Бджілки».

— Як же грається білка восени?

— Чи сподобалися вам білчині ігри? Чим вони вас вразили?

2) Смысловий аналіз тексту.

а) Бесіда.

— Як змінюються білчин вигляд і поведінка взимку?

— Знайдіть і прочитайте рядки, що римуються.

— Знайдіть у тексті уривок, зображений на малюнку. Прочитайте його, передаючи темп руху білки.

— Які слова автора засвідчують, що він милується звірятком?

б) Вибіркове читання. Вправа «Шукачі».

— Коли у білки з'являється найбільше турбот? Чому? Прочитайте, як про це сказав автор.

— Прочитайте, що заготовляє на зиму ця тваринка.

— Як білочка готує до зими своє дупло? Доведіть словами з тексту.

— Як змінюється зовнішній вигляд білки перед зимівлею? Чому вона змінює шубку? Зачитайте.

— Які ігри полюбляють білки? З ким вони граються? Прочитайте, як про це говорить автор.

— Прочитайте рядки, що римуються.

в) Вправа «Добери слова».

— Знайдіть у тексті слова, назви дій, які необхідно зробити білочці, щоб добре підготуватися до зими. (*Насушити, запаситися, вимстити, утеплити, впорядити, замаскувати*)

г) Читання тексту учнями. Вправа «Диктор телебачення».

— Прочитайте текст. Поміркуйте, на які частини його можна поділити.

д) Поділ тексту на частини, складання плану.

— Про що йдеться в першій частині тексту? Як її можна назвати? (*Білочка робить їстівні запаси і готує житло.*)

— А в другій? (*Маленьке звірятко «переодягається» на зиму.*)

— Про що третя частина тексту? (*Білочка в дуплі.*)

— Про що йдеться в наступній частині? (*Осіньні білоччині розваги.*)

— Користуючись планом, перекажіть текст.

е) Переказування оповідання. Вправа «Ти — мені, я — тобі».

— Користуючись складеним планом, перекажіть текст одне одному.

3) Оцінювання результатів своєї читацької діяльності.

— Що найбільше сподобалося в оповіданні? Чому?

— А чи доводилося вам зустрітися з білочкою? Як це відбувалося? Опишіть.

— Як ви зрозуміли тему цього оповідання?

— Яка його головна думка?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

Перечитати оповідання (с. 10–11); підготувати детальний переказ тексту від імені білочки (*за бажанням підготувати необхідний реквізит*); намалювати ілюстрації.

2. Рефлексивний аналіз змісту прочитаного

Метод «Мікрофон»

- З оповідання Миколи Сингаївського я сьогодні дізнався (*дізналася*)...

УРОК 4. ПЛАТОН ВОРОНЬКО. «ВАЖУЧІ КЕТЯГИ КРАСИ»

Дата _____

Клас _____

Мета:

- **формування предметних компетентностей:** ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Платона Воронька, його поезією; навчати уважно вслухатися у звучання слів, чути передані звуками мови звуки природи (*навчати сприймати звукову образність*); формувати вміння виразно читати вірші, підкреслювати вимовою звукопис; розвивати зв'язне мовлення школярів, творчу уяву, спостережливість; збагачувати їх лексичний запас; виховувати увагу до звучання слова, любов до природи;
- **формування ключових компетентностей:**
  - уміння вчитися:* формувати здатність сприймати мету, яку ставить учитель, відповідно до неї планувати і виконувати необхідні дії, контролювати й оцінювати свої результати;
  - комунікативної:* удосконалювати володіння позитивними навичками спілкування;
  - інформаційної:* розвивати вміння здобувати необхідну інформацію з різних джерел;
  - соціальної:* формувати здатність працювати в парі, з усіма в колективі;
  - загальнокультурної:* сприяти дотриманню норм мовленнєвої культури, правил поведінки на уроці.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Міжпредметні зв'язки: українська мова, природознавство, образотворче мистецтво.

Обладнання: збірки віршів Платона Воронька; портрет поета; репродукції полотен «Бузок у кошику» (*різних років*) або інших із зображенням бузку П. Кончаловського; портрет художника П. П. Кончаловського; тлумачний словник; роздруковані тексти творів (за посиланням <http://ukrlit.org>).

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організаційний момент

Пролунав для нас дзвінок,
Розпочався наш урок.
Тож і ми часу не гаймо,
Працювати починаймо.

2. Перевірка домашнього завдання

- Перекажіть оповідання від імені білочки.
- Покажіть ілюстрацію до тексту, яку ви підготували, та розкажіть, чому саме цей момент вам захотілося намалювати.

3. Артикуляційні вправи

1) Зарядка для язичка.

Де ж наш пустунчик язичок?
Ліг на бочок і мовчок.
А ми зараз його розбудимо!
Поплямкаємо губами!
Поклацаємо зубами!
Посичимо гускою: с-с-ссс!
Подзижчимо комариком: дз-дз-дззз!
Пощумимо вітерцем: ш-ш-ш-шшш!
Подирчимо тракторцем: дир-дир-дирр!

2) Робота над скоромовкою.

У діброві — дуби,
Під дубами — гриби,

Трава — між грибами,
Хмарки — над дубами.

4. Розвиток читацьких умінь і навичок

1) Вправа «Конструктори».

— Відновіть вірш Платона Воронька «Доня хоче спати».

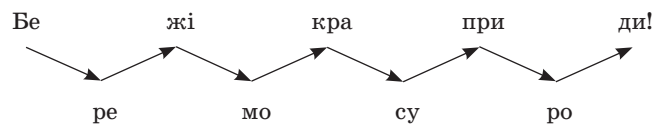
доні У моєї
сонні Оченята,
мов з вати Рученьки, —
спати Доня хоче.
прийшла Ніч тихенька.
моя гарненька Спи,.

— Що допомогло виконати завдання? Які рими є в цьому вірші?

— Виразно прочитайте відновлений вірш своєму сусідові (*сусідці*) по парті.

2) Вправа «Доріжка».

— Прочитайте, пройшовши доріжкою за стрілочками.

— До кого звернене це речення? Чому ви так вважаєте?

— Яке воно за метою висловлювання?

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Дотекстова діяльність та підготовка учнів до сприймання змісту тексту

1) Актуалізація фонових знань учнів.

— Відгадайте загадку Володимира Верховеня.

- Немов дрібнесенькі зірки,
В суцвітті зібрані квітки.
Весною підемо в гайок,
Де запашний цвіте... (*бузок*).

— Які слова допомогли вам здогадатися, що йдеться про бузок?

— Послухайте повідомлення про бузок, що підготували юні натуралісти.

У ч н і (*по черзі*):

— Бузок — улюблений кущ, що росте майже біля кожної оселі в Україні. Коли він зацвітає, кожен його кущ нагадує величезний букет. Квіти бузку мають найрізноманітніші кольори: білий, блакитний, рожевий, бузковий, червоний і ліловий. Квіти бузку зібрані у суцвітті — довгі китиці, що нагадують пухнастий хвіст лисиці.

— Зверніть увагу! Листя у бузку блискуче, темно-зелене, гладеньке. Восени воно опадає на землю, не змінюючи кольору. Навіть узимку під снігом опале листя бузку лишається зеленим, ніби його щойно зірвали з куща. Бузок відмінно очищає повітря від пилу та різних шкідливих домішок і не боїться загазованості атмосфери. Витримує морози до -30°C . Живе до 100 років.

— Що з почутого було для вас новим, раніше невідомим?

2) Повідомлення теми та завдань уроку.

— Як ви правильно зрозуміли, сьогодні на уроці йтиметься про природу, зокрема про бузок, але в поезії саме Платона Микитовича Воронька. Читаючи його вірш, ми з'ясуємо, завдяки чому поетові вдалося передати читачам головну думку цього твору.

3) Ознайомлення з життєвим і творчим шляхом поета.

Повідомлення юних біографів.

У ч н і (по черзі):

— Народився Платон Воронько 1913 року на Сумщині в бідній селянській сім'ї. Спочатку вчився в родині, а з одинадцяти років виховувався в Охтирському дитячому містечку, де здобував освіту в школі, обробляв землю. Потім закінчив Харківський автодорожний технікум, тривалий час працював на новобудовах у Середній Азії. Згодом переїхав у батьківський край і працював учителем української мови. Потім — закінчив навчання в Літературному інституті в Москві.

— Перша книжка поезій Платона Воронька «Карпатський рейд» вийшла друком 1944 року, а згодом побачила світ перша книжка віршів для дітей «Три щастя». Відтоді, як з рогу достатку, з'явилося понад півсотні його збірок для малих читачів: «Читаночка», «Ярик-школярник», «Казка про Чугайстра», «Облітав журавель» та інші. Його дитячі твори позбавлені вимучених повчань, заримованої тріскотняви. У них живуть справжня поезія, краса життя і слова. Їм властиві простота й виразна мелодійність. Тому-то діти їх легко запам'ятовують й охоче декламують.

— У серпні 1988 року поета не стало. Його поховано в Києві на Байковому кладовищі. Але прекрасними віршами Платона Микитовича Воронька — видатного українського поета — дітлахи зачитуються й понині.

Фізкультхвилинка

2. Первинне сприймання змісту тексту учнями

1) Виразне читання вірша підготовленим учнем (ученицею).

— Яке враження від почутого вірша?

— Що видалося незрозумілим?

2) Словникова робота. Вправа «Довідкове бюро».

— Користуючись тлумачним словником, доберіть синоніми до слів *галузка*, *кетяги*.

— Доберіть антоніми до слова *насправжня*.

— Які синоніми ви можете дібрати до слова *нелегка*?

— Що таке *судцвіття*?

3. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту

1) Самостійне читання вірша учнями. Вправа «Бджілки».

— Прочитайте вірш Платона Воронька напівголосно.

2) Поглиблене усвідомлення фактичної інформації.

а) Бесіда за змістом прочитаного.

— Що описує у вірші автор?

— Як ви зрозуміли слова автора *важучі кетяги краси*? Поясніть свою думку.

— Якою вам удалося «побачити» розквітлу бузкову гілку за рядками першої строфи?

— А якою — за рядками другої строфи?

— Які судцвіття у бузку?

— Чому, на вашу думку, автор говорить, що краса — нелегка ноша? Поясніть свою думку.

б) Вибіркове читання. Вправа «Шукачі».

— Знайдіть і прочитайте пари слів, що римуються.

— Яке порівняння використав автор у цьому вірші?

— Доберіть із тексту вірша ознаки до іменників:

кетяги — ...

галузки — ...

гілочка — ...

ноша — ...

краса — ...

— Знайдіть у вірші рядки, подібні між собою. Прочитайте їх.

— Як ви їх зрозуміли?

— Навіщо, на вашу думку, поет використав такий прийом?

в) Робота в парі. Вправа «Луна».

— Виразно прочитайте вірш у парі з сусідом (*сусідкою*) по парті.

— Тепер прочитаємо вірш парами: перша — гучно, друга — тихіше, третя — тихо, четверта — дуже тихо. Потім — усе в зворотному порядку: тихо, гучніше, гучно. І так, поки всі пари не перечитають.

г) Виразне читання вірша окремими учнями. Само- і самооцінювання, оцінювання вчителем.

— Виразно прочитайте вірш так, ніби саме зараз ви гуляєте бузковою алеєю в парку: вдихаєте аромат квітів і бачите їхню красу.

д) Командна робота. Інтерактивна вправа «Ток-шоу».

— Об'єднайтеся парами в групи. Обговоріть питання, чи варто рвати, зрізати, ламати квіти, щоб прикрасити оселю або подарувати. Якщо вдасться дійти єдиної точки зору, то доручіть спікереві переконати решту в тому, що позиція вашої команди слухна.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

1. Рефлексивний аналіз змісту прочитаного

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

— З яким віршем ознайомилися на уроці?

— Хто його автор?

— Про яку рослину йдеться у вірші Платона Воронька?

— Як ви вважаєте, для кого написаний цей вірш: тільки для дітей? тільки для дорослих?

— Що найважливіше хотів сказати поет своїм читачам?

2. Хвилинка-цікавинка. Повідомлення юних художників

Учні (*по черзі*):

— «Співаком бузку» називають живописця Петра Петровича Кончаловського, у спадщині якого понад чотири десятки картин, присвячених цій дивовижній рослині. Картина художника «Бузок у кошику» така ж майстерна, як і інші натюрморти. Картини з такою самою назвою Петро Петрович писав 1923, 1933, 1937, 1954 роках. А просто бузок, різний-прерізний, він малював завжди, щороку, до самої своєї смерті.

— Бузок на плетеному стільці, на вікні, в кошиках і бадді на підлозі радує художника і нас у шедеврах, присвячених цим квітам. І ще не зрізаний з кущів, і поміщений у різні вази і ємності, і в будь-який час весняного дня — бузок на полотнах Петра Петровича завжди дивовижно красивий.

— А колірна гамма, а реалістичність зображення! Існує легенда, що Петро Кончаловський, знаючи, як природно виглядають квіти на його полотнах, перед черговою екскурсією прикріпив до намальованого букета живу гілочку, і ніхто не звернув уваги на жарт, так природно вона вписалася в полотно.

3. Інструктаж щодо виконання домашнього завдання

Навчитися виразно читати (*за бажанням вивчити напам'ять*) вірш Платона Воронька «Важучі кетяги краси»; за бажанням намалювати квітучий бузок: куц або гілочку.